

Ruben, Ester

Working Paper

Iktisat Öğretimi Üzerine Bir Yazın Taraması

Discussion Paper, No. 2012/50

Provided in Cooperation with:

Turkish Economic Association, Ankara

Suggested Citation: Ruben, Ester (2012) : Iktisat Öğretimi Üzerine Bir Yazın Taraması, Discussion Paper, No. 2012/50, Turkish Economic Association, Ankara

This Version is available at:

<https://hdl.handle.net/10419/81659>

Standard-Nutzungsbedingungen:

Die Dokumente auf EconStor dürfen zu eigenen wissenschaftlichen Zwecken und zum Privatgebrauch gespeichert und kopiert werden.

Sie dürfen die Dokumente nicht für öffentliche oder kommerzielle Zwecke vervielfältigen, öffentlich ausstellen, öffentlich zugänglich machen, vertreiben oder anderweitig nutzen.

Sofern die Verfasser die Dokumente unter Open-Content-Lizenzen (insbesondere CC-Lizenzen) zur Verfügung gestellt haben sollten, gelten abweichend von diesen Nutzungsbedingungen die in der dort genannten Lizenz gewährten Nutzungsrechte.

Terms of use:

Documents in EconStor may be saved and copied for your personal and scholarly purposes.

You are not to copy documents for public or commercial purposes, to exhibit the documents publicly, to make them publicly available on the internet, or to distribute or otherwise use the documents in public.

If the documents have been made available under an Open Content Licence (especially Creative Commons Licences), you may exercise further usage rights as specified in the indicated licence.

TÜRKİYE EKONOMİ KURUMU

TARTIŞMA METNİ 2012/50

[http ://www.tek.org.tr](http://www.tek.org.tr)

İKTİSAT ÖĞRETİMİ ÜZERİNE BİR YAZIN TARAMASI

Ester Ruben

Bu çalışma "İKTİSAT EĞİTİMİ (ULUSAL İKTİSAT EĞİTİMİ SEMPOZYUMU)", başlığı ile Prof. Dr. Ercan UYGUR editörlüğünde hazırlanan ve 2005 yılında TEK yayını olarak basılan kitapta yer almaktadır.

Temmuz, 2012

İKTİSAT ÖĞRETİMİ ÜZERİNE BİR YAZIN TARAMASI

Ester Ruben^()*

1. GİRİŞ

Bu çalışmanın amacı, 1970'li yıllardan bu yana Türkiye'de iktisat öğretimi üzerine yapılan çalışmaları incelemek, bu çalışmalarda yoğunlaşılacak temel sorun alanlarını belirlemek, bu sorun alanları üzerine düşünmek ve batı yazınında konunun ele alınış tarzıyla kısa bir karşılaştırma yapmaktır.

Bu bağlamda çalışmanın girişi takip eden ikinci bölümünde, Türkiye'de iktisat öğretimi konusunun nasıl ele alındığı kronolojik bir sırayla gözden geçirilecektir. Aynı bölümde söz konusu çalışmalardaki belli başlı tartışma alanlarının neler olduğu ve ne şekilde tartışıldığı üzerinde durulacaktır.

İkinci bölümde konunun Batı'da nasıl ele alındığı, bu konuyla ilgili yayınlardan hareketle incelenecektir. Son olarak Fransa'da başlayan ve oradan geniş kitlelere yayılan Post-otistik iktisat hareketine değinilecektir. Sonuç bölümünde çalışmanın genel bir özeti, iktisat öğretimi konusunun Türkiye'de ve Batı'da ele alınış biçimleri arasındaki farklar vurgulanacaktır.

2. TÜRKİYE'DE İKTİSAT ÖĞRETİMİ YAZINI

Türkiye'de bu konudaki yazını incelediğimizde, ilk olarak 1972 yılında, editörlüğünü Fikret Görün'ün yaptığı "Türkiye'de Üniversitelerde Okutulan İktisat Üzerine" başlıklı kitabı görüyoruz. Bu kitapta konuyla ilgili 11 farklı makale bulunuyor. Bu kapsamlı eserden sonra 14 yıllık bir sessizlik var. 1986 yılı Ocak sayısında İktisat Dergisi'nin bir bölümünü

^(*) Doç. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü Öğretim Üyesi.

İktisat öğrenimi konusuna ayırdığını görüyoruz. 1987 yılında ODTÜ Gelişme Dergisi'nin 14/1 sayısının bir bölümü bu konuya ayrılmış. Bu çalışmalardan sonra 6 yıllık bir sessizlik var. 1993 yılında Türkiye Ekonomi Kurumu'nun "2000'li Yıllarda Türkiye Ekonomisi ve Ekonomi Öğretimi" başlıklı bir kitabı çıktı. 1998 yılında İktisat Dergisi 376. sayısının tümünü İktisat öğretimine ayırmış. 2001 yılında yine İktisat Dergisi 415. sayısını tümüyle İktisat öğretimi konusuna ayırdı.

2002/2003 95. sayısında Toplum ve Bilim dergisi "Toplum Bilimlerinden İçeri Bir İktisat" kapak başlığıyla bir sayı yayınladı. İşletme ve Finans Dergisi 2003 yılında "Bilim ve İktisat" kapak başlığıyla bir sayı yayınladı ve bu sayıda Tuncer Bulutay'ın "Bilim ve İktisat" başlıklı kapsamlı bir çalışması yer aldı. Yine 2003 yılında Türkiye Ekonomi Kurumu bu konuda 5 İktisat bölüm başkanının katılımıyla "İktisat Öğretimi" konulu bir panel düzenlemiştir.

Bu saydığımız çalışmaları incelediğimizde, hepsinin İktisat öğretimiyle ilgili bazı ortak sorun alanları belirlediklerini görüyoruz. Bu ortak sorun alanlarından birincisi neoklasik İktisadın tek hakim öğreti olması. Birinci sorunun sonucu olan diğer sorun alanları İktisatla matematik arasındaki ilişki, kuramla gerçek arasındaki bağlantı kopukluğu, İktisadi felsefe eksikliği ve İktisatla diğer sosyal bilimler arasındaki ilişkisizlik.

2.1. Neoklasik İktisadın Tek Hakim Öğreti Olması

Üniversitelerin İktisat bölümlerinde lisans düzeyinde, neoklasik İktisadın tek ve hakim öğreti olarak okutulduğunu biliyoruz. Daha önceki bir çalışmamda da belirttiğim gibi, lisans düzeyinde İktisat bilimi adına sadece neoklasik İktisatla yetinilmesinin, öğrenciye başka bir İktisat öğretisi yokmuş izleniminin verilmesinin yanlış olduğunu düşünüyorum. Üniversitelerin İktisat bölümlerinden mezun olan pek çok öğrenci, eğer kendi çabalarıyla öğrenmemişlerse, neoklasik İktisattan başka bir İktisadın varlığından haberdar bile olmuyorlar (Ruben. 2001: 36).

Bulutay (2003: 25), ders kitaplarında da geleneksel İktisat kuramının egemen olmasının ve diğer yaklaşımlara çok az yer verilmesi gibi bir

tekelci yaklaşımın çok sakıncalı olduğunun altını çiziyor. Kazgan 1987 yılında yazdığı bir makalesinde bu durumu çok öz olarak şöyle ifade etmekte: “ Rekabetin erdemlerine inanan neoklasik iktisat, iktisadi düşüncede bütün rekabeti ortadan kaldırdı ve adeta iktisat teorisinde düşünce tekeli kurdu.” (Kazgan, 1987: 77). Neoklasik iktisadın rekabet konusundaki düşüncesiyle eylemi arasındaki bu zıtlığın nedeni temelde iki farklı görüşle açıklanmakta.

Birinci görüş neoklasik iktisadın teknik yapısının sürekli gelişerek güçlendiğini ve kendisine yöneltilen eleştirileri de içine alarak çözümlendiği yönünde. İkinci görüş ise hakim dokunun kendi algılayış tarzını dikte ettirmeye çalışıyor olması yolunda (Ruben, 2001: 36). Önder 1998 yılında yazdığı makalesinde bu durumu şöyle açıklıyor: “Soyut düzeyde mükemmel görüntü sergileyen araçlar, gerçek hayattaki aksaklıkları iktisadi araçlar dışında gelişen ve sistemin işleyişini bozduğuna inanılan dışsal faktörlere yüklendiğinden dolayı söz konusu aksaklıklardan iktisadi sistemi değil, sisteme müdahaleleri sorumlu tutar. Bu nedenle iktisat öğretilerinde gerçek hayattaki tüm çarpıklıklara rağmen, ısrarla günümüzdeki koşulları yansıtmayan ve çok farklı varsayımlara dayanan neoklasik araçlar işlenir.” (Önder, 1998:6).

Bu düşünce tekeli devam ettikçe ekonominin yeniden biçimlendirilebileceği tahayyül bile edilemiyor. Örneğin mal ve hizmetlerin piyasa mekanizmaları aracılığıyla dağıtılıp kapitalist sınıf yapıları içinde üretilmeleri “doğa kanunu” ya da “ilahi takdir” mertebesinde olgular olarak kanıksanıyor. (Madra, Özselçuk, Erçel, 2002/2003:104). Yine aynı yazarların belirttiği gibi “temel” mesele iktisatçıların, ekonominin özünü bir türlü kavrayamaması, kullandıkları kavramların ekonominin hakikatine tekabül etmeyişi değil, o özü veya hakikati bizzat kendi söylemleri içinde kurguluyor oldukları halde, bu kurgulama sürecini yok saymaları, sonra da bilfiil nesneleştirdikleri, şeyleştirdikleri “ekonomiyi” buluvermiş gibi yapmalarıdır. (Madra, Özselçuk, Erçel, 2002/2003:109).

Öğrenciler derste anlatılan neoklasik iktisadi anlamaya çalışırken yaşadıkları iktisadi dünyayla gerekli bağı kuramadıklarında kendilerine

yabancılaşıyorlar. Aynı şekilde neoklasik iktisadı anlatmaya çalışan öğretim üyeleri de defalarca kanıksadıkları bir yabancılaşmayla tekrar tekrar yüzleşmek zorunda kalıyorlar. Yeldan (2002/2003:149) bu durumu şöyle dile getirmekte: “Kanımca iktisat akademisyenlerinin mesleklerine ve meslektaşlarına giderek yabancılaşmasının altında yatan en önemli neden neoklasik dünya görüşünün iktisadi dinamikleri tarih dışı ve toplum dışı bir soyutlama oyunu olarak görmesinde yatmaktadır. Bir hegemonik ideoloji olarak neoklasik paradigma, iktisat araştırma yöntemlerinin sınırlarını çizmekte ve tüm iktisatçılar bu sınırlar içinde kalmaya zorlanmaktadır.”

Oysa Bulutay’ın belirttiği gibi bilim ancak farklı bakışların çatışması, birlikte gelişmesiyle sağlıklı olabilir. Daha önemlisi, ortada yalnızca geleneksel iktisat kuramı kalırsa, az gelişmişlik, yoksulluk bir yazgı niteliği kazanır. (Bulutay, 2003:25).

2.2. Kuramla Gerçek Arasındaki Bağlantı Kopukluğu

İktisat öğretiminin en önemli sorunlardan biri derste öğretilenlerle gerçek hayat arasındaki bağlantı kopukluğu olarak belirtiliyor. Öncü (1987: 90), bu durumu şöyle dile getiriyor: “İktisat eğitiminde yer alan iki öge, öğrenci ve eğitim ile sunulan teori, gerçekteki gelişmelerle kendi alanları arasında herhangi bir ciddi ilişki kuramayan pasif izleyiciler durumuna düşüyorlar.”

Burada geleneksel iktisat kuramının temel varsayımlarından biri olan “homo economicus” üzerinde kısaca durmak istiyorum. Sürekli olarak mantıklı (rasyonel) hareket eden , bunun sonucunda kendi çıkarlarını ön plana alan ve bu doğrultuda davranan bir tek tip insan varsayımı. Bu varsayım kanımca gerçek dünyanın insanları üzerinde iki temel soruna yol açıyor. Eğer kişi kendisi hakkında düşünen ve kendi kendisiyle yüzleşme cesaretini gösterebilen bir insansa, geleneksel iktisat kuramının birincil varsayımı olan “homo economicus”un gerçeklikten kopuk olduğunu ve dolayısıyla geleneksel iktisadın da gerçeklikten çok kopuk olduğunu algılamaya başlıyor ve kendisine “iktisat” diye sunulan öğretime yabancılaşıyor.

İkinci sorunun birincisinden daha da önemli olduğunu düşünüyorum. İkinci durumda, kişi eğer o zamana kadar kendisi hakkında fazla düşünmemiş, kendi kendisiyle yüzleşmemişse kendi davranışını “homo economicus”a benzetmeye başlıyor. Başka bir deyişle araçsal akıl ve metalaşma, modern toplumların iliklerine kadar işlediği için bireyler de gittikçe daha çok neoklasik iktisadın varsaydığı “homo economicus” gibi davranır hale geliyorlar. (Madra, Özseçuk, Erçel, 2002/2003: 112). Bu da o zamana kadar kendi kendisiyle yüzleşmemiş olan insanın, kendine tamamen yabancılaşmasına yol açıyor.¹

İktisat öğretisinin bireyi rasyonel olarak varsayması ve kabul etmesine karşın, iktisat psikolojisi, bireyi bir sosyal varlık olarak ele alarak, davranışının çok çeşitli dürtüler altında belirlenebileceğini ileri sürmektedir. Bu dürtüler arasında sosyal çevreye uyma ya da ondan etkilenme, taklit etme, sosyal izolasyon riski almama, korku vs.. sayılabilir (Önder, 1998:6). Başka bir deyişle herkes her yerde her zaman ne bencil ne de diğerkamdır; insanların tercihleri bazı durumlarda tutarlı olsa da, karışık ve karmaşıktır (Duman, 2002/2003: 143).

Geleneksel iktisadın temel varsayımı durumundaki “homo economicus” için geçerli olan bu durum, kuramın diğer pek çok varsayımı için de çeşitli ölçülerde geçerlidir. Görün (1972) makalesinde şöyle demektedir: “iktisat öğrenimine başlayan her öğrenci karşılaştığı bütün kavramların gerçekte politik, toplumsal ve toplumbilimsel bir içerikle ilintili olduğunu gördüğünü halde, 4 yıllık bir öğretim sonunda, imkansız başarılmakta, kendisi iktisadın soyutlamalarını gerçek sanacak derecede eğitime çalışılmaktadır; bunun yanlışlığın ötesinde dürüst de olmayan bir tutum olduğunu kabul etmek zorundayız. Bilim gerçek hayattan çıkan sorunların araştırılıp cevaplandırılmasını, çözülmesini amaçlar; yoksa bilimsel yöntem gereği yapılan soyutlamaları, gerçek diye aktarmayı değil.” (Görün, 1972: 89).

Öğrencinin derste öğretilen iktisatla gerçek hayatta karşılaştığı iktisat arasında bağlantı kurmada zorluk çekmesinin önemli bir başka nedeni de kanımca bazı iktisadi kavramların veya uzun formüllerle elde edilen

¹ Bu konuda ayrıntılı bir okuma için bkz. Bulutay, 2003:18-40.

sonuçların gerçek hayatta ne anlama geldiklerinin açıklanmasına yeterince çaba gösterilmemesidir. Şenses 1986 yılında yazdığı makalesinde şöyle demektedir: “Tahtaya çizilen şekillerin, yazılan formül ve modellerin tek tek fertlerin yaşamlarıyla ve bütünüyle toplumsal yaşamla ilgisi vurgulanması gereken bir noktadır. Bu nedenle iktisat eğitimi salt gerçek yaşamdan kopuk çeşitli kuramların, niceliksel yöntem ağırlıklı modellerin ve her çeşit soyutlamanın öğrenciye aktarıldığı bir platform olmak durumunda kalmamalıdır. Tam tersine iktisadın tarihsel boyutuyla, ve sosyo-ekonomik ve kurumsal yapısıyla ekonomilerin nasıl işlediğini inceleyen, toplumsal olayların nasıl ortaya çıktığını sorgulayan, toplumsal amaçları ön planda tutan ve onların gerçekleşmesi için çözümler arayan bir bilim dalı olması gerektiğine inanıyorum” (Şenses, 1986: 12).

Ayrıca iktisat biliminin temel kavramları olan fırsat maliyeti, azalan verimler, marjinal fayda gibi kavramların yalnızca iktisat bilimi içinde kalmadıklarını ve yaşantımızın her alanında sıklıkla karşımıza çıktıklarını örnekler vererek vurgulamanın, öğrenciyi sınıfta öğrendiği iktisatla, dışarıda algıladığı iktisat arasında doğru ilişkiyi kurmaya itmeye çok yardımcı olacağını düşünüyorum.” (Ruben, 2001: 36).

2.3. İktisatla Matematik Arasındaki İlişki

İktisatla matematik arasındaki ilişki son zamanlarda en çok tartışılan konulardan biri. Öncelikle şunu vurgulamak gerekir: Yazında iktisatla matematik arasındaki sağlıklı ilişkiyi eleştirenler, iktisatta matematiksel yöntemler kullanılmasını eleştirmiyorlar. Buna kimsenin bir itirazı yok. İtiraz, matematiğin iktisadi olayları daha iyi açıklayabilmek için bir araç olmaktan çıkıp başlı başına bir amaca dönüşmesine. Karşı olunan, iktisadın matematiğin bir alt disiplini gibi ele alınması, iktisadın matematiğin içinde kaybolması. Görün’ün 1986 makalesinde belirtildiği gibi, matematiksel yöntemler ne kadar yaygın kullanılırsa kullanılsınlar, öğretimdeki hedef daha çok, daha yoğun matematik değil, tutarlı mantıksal çıkarımlarla güç, ilk bakışta kavranması zor olan karmaşık olayları açığa çıkarmaktan başka bir şey değildir (Görün, 1986: 5).

Bir mühendis olan Özaktaş, “Ölçülebilir Ölçülemeyeni Kovar” başlıklı makalesinde bu konudaki çok çarpıcı bazı görüşlerini belirtiyor. Birkaç alıntı şöyle: “Kavram ölçülemeyecek kadar zenginse siz de onu ölçülebilir hale gelene kadar fakirleştirirsiniz. Bu fakirleştirme çoğu zaman soyutlama, daha az boyuta ve hatta tek bir boyuta indirgeme gibi şekiller alır.”..... “Burada ölçüm yapmanın veya sayısallaştırmanın meşruluğu sorgulanmamaktadır. Sorgulanan, ölçülemeyeni görmezden gelmek, onu yok saymak, onun toplum bilincinden silinerek kaybolması, gerçek üzerindeki önemli bir tutuşumuzun elimizden kaçırılıp kaybedilmesidir.” “Egemen ekonomik düşüncenin fakirliği, ölçülebilir insan ihtiyaçlarına odaklanması ve ölçülemeyen ihtiyaçları görmezden gelmesi, yok saymasıdır.” (Özaktaş, 2002/2003: 152-157).

Bulutay (2003:8) ise iktisatta yoğun matematik kullanılmasını çok yararlı bulup bunun devamını diledikten sonra ekliyor: “İktisatta gerçek çok boyutlu ve karmaşıktır. Bu gerçeği tek bir araçla, yalnızca matematikle kavrayabilmek olanaksızdır. Dolayısıyla diğer yaklaşımlara da (kurumcu, davranışçı, tarihçi) yer verilmelidir. Bu farklı ve bazen karşıt yaklaşımlar arası iletişim, tartışma, sıklıkla da çatışma bilimin gelişmesinin en sağlıklı yoludur.”

2.4. İktisadın Diğer Sosyal Bilimlerle İlişkisizliği

Herhangi bir sosyal bilimin, temel konusu insan olduğu için diğer sosyal bilimlerle işbirliği yapmadan gerçek anlamda ilerleyemeyeceğini düşünüyorum. Oysa, var olan şekliyle iktisat biliminin böyle bir ilişkiye pek sıcak bakmadığını gözlemliyoruz. Bu ilişkisizlik yazında, kimi zaman neoklasik iktisadın hakim öğretisi olması ile, kimi zaman da aşırı matematikselleşme ile açıklanmış.

Örneğin, Gürkaynak ve Güven (2002/2003: 14), iktisadın matematikselleşmesinin başlangıçta bir yöntem değişikliğinden ileri gelse de, diğer toplum bilimleri ile olan ilişkisi bakımından bir dil değişikliğini beraberinde getiriyor olduğunu vurguluyorlar. Gürkaynak ve Güven (2002/2003: 14) şöyle devam ediyorlar: “Bilim ilerledikçe kavramlar da karmaşıklaşıyor, bu kez kullanılan dil iyiden iyiye ağırlaşıyor. Sonuçta

iktisatçı olmayanlar iktisatçıların ne dediğini anlamamaya başlıyor, iktisat kendi dışındaki toplum bilimlerini besleyemez hale geliyor.”

Aynı yazarlar makalelerinin sonunda iktisat biliminin bu günkü haliyle “ayarı bozuk bir pozitivizm” tuzağına düştüğünü söyleyerek şu çarpıcı vurguyu yapıyorlar: “İktisadın derdi matematiksel olmak değil. Zor yöntemlerle ulaştığı bilgiyi başka toplum bilimlerinde ‘hazmedilebilir’ bir biçimde dile getirmeye gönül indirmemek, matematiksel oldukça daha bilimsel olduğu sanısına kapılmak, böylece öbür toplum bilimlerini dışlamak, onları besleyemediği gibi onlardan da beslenememek.” Gürkaynak ve Güven (2002/2003: 21).

Yılmaz (2002/2003: 63) ise bu durumu şöyle açıklamakta: “Diğer sosyal bilimlere göre hem teorik sert çekirdeğini hem de kurumsal meşruiyet ve otoritesini ilk inşa eden ve olgunlaştıran disiplin olarak iktisat komşu disiplinler ile olan ilişkilerini de bu çerçevede ele almıştır. Kendi teorisine yönelik özgüveni hayli yüksek olan iktisadın bu anlamda komşu disiplinleri çok da önemseydiği ve muhtemel diyaloglara önem verdiği pek söylenemez. Çünkü iktisat kendini, pek de sosyal bilimler arasında görmek hevesinde değildir.”..... “Yani iktisat kendisine yer ve meşruiyet arayışında asla diğer sosyal bilimlere hesaba katan bir tutum peşinde olmamış, aksine o yükten hep kurtulmak istemiştir.” “Kendi deneyimlerime dayanarak söyleyebilirim ki kimi zaman yaptığım iktisadi araştırmaya biraz sosyolojik biraz psikolojik bir boyut katma eğiliminde olduğumda bazı meslektaşlarım tarafından “iktisadi sınırların içinde kalmak” konusunda ciddi uyarılar aldım. O sınırları aşmak iktisada ihanet etmiş gibi. Bunun çok yanlış olduğunu düşünüyorum.”

Bunlara şöyle bir eleştiri getirilebilir. Son zamanlarda iktisadi çalışmalar siyaset bilimi, psikoloji gibi diğer sosyal bilim alanlarını da ciddi bir şekilde çalışmalarına konu etmeye başlamıştır. Örneğin, seçmen davranışları iktisadi yöntemlerle incelenmektedir, bu da iki disiplin arasında ortaklık ifade eder. Fakat bu örnekte de görüldüğü gibi iktisat burada sosyal davranışın bütününe iktisadi aletler kullanarak açıklamayı amaçlamaktadır. Örneğin, iktisatla psikolojinin ilişkisi, iktisatçılarınca

yapılan çalışmalarda, psikolojinin tüketici davranışının daha iyi anlaşılmasında ve açıklanmasında kullanılmasından ibarettir.

Bütün bunlar mevcut iktisadi sistemi ve dolayısıyla neoklasik iktisadi tek iktisat olarak veri alırlar. Var olan iktisadi sistemin insan psikolojisine ve davranışlarına etkisi iktisatçılarca pek araştırılmamaktadır. Farklı iktisadi sistemlerde farklı psikolojik süreçler gelişebileceği, var olan sistemdeki insan davranışının mümkün olan tek ve biricik davranış şekli olmayabileceği konusu pek fazla tartışma alanı bulamamaktadır.

Bulutay'ın (1972: 72) çok açık olarak vurguladığı gibi “insan temeline, insan toplumlarına dayanan iktisatta insan ilişkilerini bir tarafa bırakmak, toplumsal bilim olan iktisadı da bir tarafa bırakmadan başarılamaz”.

2.5. İktisadi Felsefe Eksikliği

Herhangi bir bilim dalını öğrenirken önce o bilimin ardında yatan felsefenin öğrenilmesi gerektiğini düşünüyorum. İktisat bölümlerinde bu konuya yeterince önem verilmediği görüşündeyim. 2001 yılında “İktisat Öğretiminin Sorunları” başlıklı makalemde de belirttiğim gibi iktisadi düşünce tarihi veya iktisat felsefesinin 3. ya da 4. sınıfa gelmiş iktisat öğrencisine diğer derslerden bağımsız ve görece önemsiz bir dersmiş gibi okutulmasına çok karşıyım.

İktisadi düşünce tarihi veya iktisadi felsefe adlı bir dersin temel bir ders olarak ve geniş kapsamlı bir biçimde, farklı iktisadi okulları karşılaştırmalı olarak içerecek şekilde iktisat bölümlerinin birinci sınıflarında okutulması gerektiği görüşündeyim. Çünkü, öğrenci eğer işin başında iktisadi düşüncenin gelişme seyrini, farklı iktisadi düşünce okullarının varlığını, iktisadi felsefenin nasıl oluştuğunu ve farklı okullar arasında nasıl farklılıklar gösterdiğini öğrenirse, ileri sınıflarda okuyacağı iktisat öğretisinin var olan tek öğreti olmadığını ve farklı koşullar içeren farklı durumlarda farklı sonuçların doğacağını çok daha kolaylıkla algılayabilecektir. (Ruben, 2001: 37).

Şenses (1986:13-14) bu duruma şöyle açıklık getirmekte: “İktisat programları hangi içerikte düzenlenirse düzenlensin, iktisadi düşünceler tarihinin programın temel unsurları arasında yer almasını gerekli görüyorum. Bu ders öğrencilerimizin ekonomideki devrevi hareketleri andıran düşünce akımlarını ve onların kısa ve uzun dönem yansımalarını ayrıntılarıyla izlemelerini sağlayarak düşünce ufuklarını genişletecek ve bugünü değerlendirmelerinde kuşkusuz daha geniş bir bakış açısı verecektir.”

Daha önceki çalışmamda da belirttiğim gibi “iktisadi düşüncenin gelişimi konusunda yeterli bilgi sahibi olunmadan iktisat bilmenin mümkün olmadığını düşünüyorum. (Ruben, 2001: 37).

3. BATIDA İKTİSAT ÖĞRETİMİ YAZINI

Batıdaki “İktisat Öğretimi” yazını incelediğimiz zaman, bu konuda yazmanın geleneksel bir hal aldığını ve çok daha fazla kaynak olduğunu görüyoruz. Örneğin 1968 yılından bu yana düzenli olarak “Journal of Economic Education” isimli bir dergi yayınlanıyor. Özel olarak bu konuya ayrılmış bir dergi. 1983’e kadar yılda iki kere çıkan bu dergi, 1983’den itibaren yılda dört kere çıkmaya başlıyor. Ayrıca ekonomi alanında en tanınmış dergilerden biri olan “American Economic Review”da da sık sık iktisat öğretimiyle ilgili yazılara rastlıyoruz. Bununla birlikte bu yazıların içeriği hemen hemen tamamen hakim iktisat öğretisinin öğretilme şekliyle sınırlı. Başka bir deyişle hakim iktisat öğretisinin içeriğine dair bir eleştiriyle pek karşılaşmıyoruz.

Bu içerik veri olarak alınıyor ve bu içeriğin nasıl daha iyi, daha etkili, daha pedagojik bir şekilde öğretilbileceği tartışılıyor. Örneğin belli bir alandaki belli bir konunun hangi yöntem kullanılarak daha iyi açıklanabileceği, hangi örneklerin daha kalıcı etki bırakabileceği üzerinde duruluyor. Sınıfta canlı uygulamalar, bilgisayar destekli eğitim, günlük gazete haberlerinden ders içinde yararlanma, sınıf içinde tartışma grupları oluşturma, öğretim üyesi performansının öğrenci anketleriyle değerlendirilmesi gibi konular ayrıntılı bir şekilde tartışılıyor.

“Journal of Economic Education” dergisinin bu güne kadar çıkmış tüm sayılarını kapsayan bir tarama yaptığımızda, 114 sayıdan sadece bir tanesinin, 1987 bahar sayısının içeriğe yönelik bir tartışmaya ayrıldığını görüyoruz. Bu sayıda yer alan yazılarda daha çok iktisat biliminin diğer sosyal bilimlerle daha sıkı bağlantı kurması gerekliliğine işaret ediliyor. Bu gözlemden de anlaşılacağı gibi, hakim batı yazınında iktisat öğretimi konusundaki çalışmalar, öğretimin içeriğini değil şeklini tartışıyorlar.

Bu açıdan Türkiye’deki iktisat öğretimi yazınıyla aralarında önemli bir fark var. Öte yandan hakim Batı yazınında iktisadı öğretme şekliyle ilgili oldukça yaratıcı çalışmalara değinmeden geçmek istemiyorum. “Journal of Economic Education” dergisinin son sayılarında çıkan bu yazılardan biri² iktisat derslerinde sinema filmlerinden yararlanarak dersteki bazı konuların nasıl daha iyi kavratılabileceğini tartışıyor. Yazar bu konuda hangi konu için hangi filmin, hatta hangi filmin hangi sahnesinin uygun olacağını bir listesini de yapmış. Bazı örnekler vermek gerekirse, yazar “Germinal” filminin ekonomik büyüme, sanayileşme ve kapitalizm konularını açıklamada, “Modern Zamanlar” filminin ise uzmanlaşma, üretkenlik, teknoloji ve ölçek ekonomileri konularını açıklamada kullanılabileceğini söylüyor.

Bir diğer makale³, iktisat öğretiminde edebiyattan nasıl yararlanılabileceği üzerinde duruyor. Bu tarz yaratıcı çalışma süreçlerinin hem iktisat öğrencisine, hem iktisadı öğretilene hem de iktisat biliminin kendisine sonsuz yararları olduğunu düşünüyorum. Her şeyden önce zaman zaman yapılan bu tarz uygulamalar, iktisadın yalnızca bir teorik çerçeve değil aynı zamanda gerçek hayat meseleleriyle de iç içe olduğunu gösterecek ve dersi tek düzelikten kurtaracaktır.

² Leet D., Houser, S. “Economics Goes to Hollywood: Using Classic Films and Documentaries to Create an Undergraduate Economics Course”, Journal of Economic Education, Fall 2003, 34/4: 326-333.

³ Watts, M., “How Economists Use Literature and Drama”, Journal of Economic Education, Fall 2002, 33/4: 377-387.

3.1. Post-Otistik İktisat Hareketi

2000 yılında Fransa'daki İktisat öğrencilerinin başlattığı, varolan iktisat öğretisinin eleştirisine dayanan hareket geniş tartışmalara yol açmıştır. “Artık bize dayatılan bu otistik bilimi istemiyoruz.” Fransız öğrencilerin temel sloganı buydu. “Otistik” sözcüğü burada anormal sübjektiflik, gerçeklerden çok hayali bir dünyayı tercih etmek anlamında kullanılıyordu. İktisadi gerçekliğin yalnızca neoklasik çerçeveden incelenmesinin otistik sonuçlar doğurduğu, bilimin çoğulcu bir yaklaşımı benimsemesi savunuluyordu. Fransız iktisat öğrencilerinin başlattıkları bu hareket, kısa bir süre sonra bazı Fransız İktisat öğretim üyeleri tarafından da desteklendi. Haziran 2000’de Le Monde gazetesi bunu haber yaparak hareketi dünyaya tanıttı. Fransa’da radyo ve TV kanalları da haberi duyurdu. Bunun üzerine Fransız hükümeti konuya müdahale ederek iktisat öğretiminde güncel tartışmaların derslere eklenmesi, derslerde öğrencilerin tartışabilecekleri ortamların yaratılması ve öğretim üyelerinin yeniden yapılandırılması gibi konuları gündeme getirdi.

Fransa’da hızla yayılan hareket, hemen ardından Belçika’ya sıçradı. 3 yıl gecikmeyle yayınlanan ve bu hareketi destekleyen Cambridge bildirisi, Kansas City bildirisi ve Harvard öğrenci bildirisi İngiltere ve Amerika’da da hareketin etkili olduğunun göstergesiydi. (Ardıç, 2004). Fransız öğrencilerin yayınladığı bildiride öğrenciler, iktisat öğretiminde kurgusal dünyalardan kurtulmak istediklerini, matematiğin kontrolsüz kullanımına karşı olduklarını ve iktisattaki yaklaşımlarda çoğulculuğa taraftar olduklarının altını çiziyorlardı. Tüm bu sorunlar Türkiye yazınında belirtilen sorunlarla büyük ölçüde paralellik göstermektedirler. Bu hareket 4 yılın sonunda ciddi tartışmalar yaşanmasına yol açıyorsa da, iktisadi yeniden biçimlendirmekten çok bir entelektüel tartışma alanı olarak kaldı.

4. SONUÇ

Bu çalışmanın ilk bölümünde 1970’li yıllardan bu yana Türkiye’deki “İktisat Öğretimi” yazını incelenmiş ve bu konudaki yazılı eserler

taranmıştır. Türkiye’de iktisat öğretimi konusunda yazılanların daha çok içeriğe yönelik bir eleştiri olduğunu görüyoruz. Bu eleştirileri 5 ana başlık altında inceledik: Neoklasik iktisadın hakim öğretisi olması, kuramla gerçek arasındaki bağlantı kopukluğu, iktisatla matematik arasındaki ilişki, iktisadın diğer sosyal bilimlerle ilişkisizliği ve iktisadi felsefe eksikliği.

Bu konuda 3 yıl önce yaptığım çalışmayla karşılaştırdığımda, şunu fark ettim: 3 yıl önceki çalışmamda bu sorunları birbirinden bağımsız sorunlarmış gibi ele almıştım. Oysa bugün yeniden baktığımda her bir sorunun bir diğeriyle yakından ilişkili olduğunu ve özellikle de ilk sorunun (neoklasik iktisadın hakim öğretisi olması) tüm diğer sorunların kaynağı olduğunu düşünüyorum.

Türkiye’de iktisat öğretimi konusundaki yazının oldukça kısıtlı sayıda olmasına rağmen batıda sistematik bir şekilde konuyla ilgili yazın oluştuğunu gördük. Buna rağmen, batı yazınında Türkiye’den farklı olarak konunun daha çok şekilsel düzeyde çok ayrıntılı olarak ele alındığını, neoklasisizm hakimiyetinin pek sorgulanmadığını vurguladık. Buna önemli bir istisna 2000 yılında Fransa’da başlayan Post-otistik iktisat hareketidir. İçinde bulunduğumuz dönemde 4. yılını dolduran bu hareket akademik iktisat dünyasında geniş tartışmalara yol açmış olmakla birlikte henüz yeni bir yapılanmaya yol açmamıştır.

KAYNAKÇA

- Ardıç, K. (2001) “Türkiye’de İktisat Eğitimi Nasıl Olmalı?”, *İktisat Dergisi*, 415, 26-28.
- Ardıç, K. (2004) *Post Otistik İktisat*. İFMC İktisat Dergisi Yayınları, İstanbul.
- Boratav, K. (1972) “Bilim ve İktisat Bilimi Üzerine Notlar”, F. Görün (der.), *Türkiye’de Üniversitelerde Okutulan İktisat Üzerine* içinde, Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi, 84-89.
- Bulutay, T. (1972) “Bilim ve İktisat Üzerine”, F. Görün (der.), *Türkiye’de Üniversitelerde Okutulan İktisat Üzerine* içinde, Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi, 59-84.

- Bulutay, T. (2003) "Bilim ve İktisat", *İktisat, İşletme ve Finans*, 211, 5-50.
- Can, B. (1998) "İktisat Ders Kitaplarının İktisadı", *İktisat Dergisi*, 376, 18-23.
- Cangil, T. (1998); "Üniversite, Akademia, İktisat", *İktisat Dergisi*, 376, 23-34.
- Demiröz, M. (2001) "Makro İktisat Eğitimi Üzerine Bir Deneme", *İktisat Dergisi*, 415, 42-46.
- Duman, A. (2002/2003) "Ekonomi Biliminde Paradigma Değişikliği mi?" *Toplum ve Bilim*, 95, 140-147.
- Ertek, T. (1972) "Niceliksel yöntemler ve İktisat", F. Görün (der.), *Türkiye'de Üniversitelerde Okutulan İktisat Üzerine* içinde, Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi, 121-134.
- Fındıkçioğlu, G. (2001) "Kuram Olarak ve Meslek Olarak İktisat", *İktisat Dergisi*, 415, 28-35.
- Görün, F. (1972) *Türkiye'de Üniversitelerde Okutulan İktisat Üzerine*. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi.
- Görün, F. (1972) "İktisada Giriş Hakkında Bazı Gözlem ve Öneriler", F. Görün (der.), *Türkiye'de Üniversitelerde Okutulan İktisat Üzerine* içinde, Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi, 89-96.
- Görün, F. (1986) "İktisadın Öğretimi Üzerine", *İktisat Dergisi*, Ocak sayısı, 3-6.
- Gürkaynak, R. ve Güven, A. B. (2002/2003) "İktisat ile Toplum Bilimleri: Bir Katolik Evliliğinden Kenar Notları", *Toplum ve Bilim*, 95, 6-23.
- Houser, S ve Leet, D. (2003) "Economics Goes to Hollywood: Using Classic Films and Documentaries to Create an Undergraduate Economics Course", *Journal of Economic Education*, 34/4, 326-333.
- İzdeş, Ö. (2001) "Nasıl Bir İktisat Eğitimi?", *İktisat Dergisi*, 415, 40-42.
- Kara, A.(1987) "İktisat Kuramı ve İktisat Öğretimi", *ODTÜ Gelişme Dergisi*, 14/1, 83-87.
- Kazgan, G. (1987); "İktisat nasıl okutulmalı?", *ODTÜ Gelişme Dergisi*, 14/1, 75-81.
- Kirmanoglu, H. (1998) "İktisat eğitimi Nasıl Olmalı?", *İktisat Dergisi*, 376, 9.

- Kutluata, M. (1998) "Bilim ve İktisat Eğitimi", *İktisat Dergisi*, 376, 18
- Madra, Y. Özselçuk, C. ve Erçel, K. (2002/2003) "Bir Tabu Olarak Ekonomi", *Toplum ve Bilim*, 95, 104-140.
- Öcal, T. (1993) "2000'li Yıllarda İktisat Öğretimi", *2000'li Yıllarda Türkiye Ekonomisi ve Ekonomi Öğretimi*, Ankara, Türkiye Ekonomi Kurumu, 107-114.
- Öncü, A. (1987) "Dünya Bunalımı - İktisat Eğitimi - İktisada Giriş", *ODTÜ Gelişme Dergisi*, 14/1, 89-90.
- Önder, İ. (1998) "İktisat Öğretisi Üzerine", *İktisat Dergisi*, 376, 5-8.
- Öz-Alp, Ş. (1993) "2000'li Yıllarda Türkiye Ekonomisi ve Ekonomi Öğretimi", *2000'li Yıllarda Türkiye Ekonomisi ve Ekonomi Öğretimi*, Ankara, Türkiye Ekonomi Kurumu, 115-119.
- Özaktaş, H. (2002/2003) "Ölçülebilen Ölçülemeyeni Kovar, Ekonomik Düşüncenin Fakirleşmesi Üzerine Bir Deneme", *Toplum ve Bilim*, 95,151-159
- Ruben, E. (2001) "İktisat Öğretiminin Sorunları", *İktisat Dergisi*, 415, 35-40.
- Sarfati, M. (2001) "İktisat Bilimi Üzerine Tartışma", *İktisat Dergisi*, 415, 5-10.
- Sayan, S. (1987) "İktisat öğretimi Nasıl Yapılma(ma)lı?", *ODTÜ Gelişme Dergisi*, 14/1, 91-96.
- Selçuk, F. (1993) "2000'li Yıllarda Türkiye'de Lisans Düzeyinde İktisat Öğretimi", *2000'li Yıllarda Türkiye Ekonomisi ve Ekonomi Öğretimi* içinde, Türkiye Ekonomi Kurumu Yayını, Ankara, 121-126.
- Sönmez, A. (1972) "Türk Ekonomisinin Yapısı Nasıl Öğretilmeli?", F. Görün (der.) *Türkiye'de Üniversitelerde Okutulan İktisat Üzerine* içinde, 139-146.
- Şenses, F. (1986) "Başlıca Sorun Alanları Açısından Türkiye'de İktisat Eğitimine Toplu Bir Bakış", *İktisat Dergisi*, Ocak, s. 7-18.
- Watts, M. (2002) "How Economists Use Literature and Drama", *Journal of Economic Education*, 33/4, 377-387.
- Yeldan, E. (2002/2003) "İktisat ve İktisatçı Nereye?", *Toplum ve Bilim*, 95, 147-151
- Yılmaz, F. (2002/2003) "İktisat ve Sosyoloji, Rakip Kardeşlerin Hakimiyet Kavgası", *Toplum ve Bilim*, 95, 61-85.